

Evaluatie & beleidsaanbevelingen/ 24.04.2025

MANAGEMENTSAMENVATTING

Inleiding en Onderzoek

De beurzen voor het doorgeven van vakmanschap werden in de periode 2018-2023 in Vlaanderen ingezet om dit immaterieel erfgoed te borgen via meester-leerlingtrajecten. Het is de ambitie van de huidige minister van cultuur om te onderzoeken hoe ze de ondersteuning van vakmanschap duurzaam kan verankeren binnen het beleid. Om de impact, uitdagingen en toekomstmogelijkheden van de beurzen te onderzoeken, is deze evaluatie uitgevoerd.

Het onderzoek bestond uit:

- Analyse van 127 goedgekeurde en 233 afgewezen trajecten (periode 2018-2023) om trends en uitdagingen te identificeren.
- Gesprekken met meesters, leerlingen en erfgoed- en andere betrokken organisaties om ervaringen en knelpunten te bespreken.
- Overleg met de klankbordgroep, stuurgroep en jury om beleidsmatige en organisatorische inzichten te verzamelen.
- Deskresearch en vergelijking met internationale modellen om best practices en verbeterpunten te bepalen.

Het doel van de evaluatie was om te leren van de bestaande regeling en aanbevelingen te formuleren voor een toekomstgerichte ondersteuning van vakmanschap.

Evaluatie van de beurzen

De beurzen vakmenschap hadden een aanzienlijke impact op de overdracht van vakkennis en vaardigheden.

Sterke punten:

- **Erkenning en waardering.** Meesters en leerlingen voelden zich gesteund in hun vakmanschap.
- **Tijd en ruimte.** De beurs bood de mogelijkheid om intensief en zonder financiële druk te werken aan vakoverdracht.
- **Veelzijdigheid.** De trajecten waren divers en omvatten zowel traditionele als innovatieve toepassingen van vakmanschap.
- **Professionalisering.** Veel leerlingen konden dankzij de beurs hun vakmanschap verder uitbouwen tot een (bij)beroep.

Knelpunten en uitdagingen:

- **Administratieve last.** De aanvraag- en rapportageprocedures vormden drempels voor deze doelgroep.
- **Onzekerheid over statuten.** Er was vaak onduidelijkheid over de juridische positie van leerlingen en meesters (zelfstandige, werknemer, vrijwilliger).
- **Beperkte samenwerking met andere domeinen.** De regeling sloot niet goed aan bij onderwijs, ondernemerschap en innovatie.

- **Beperkte toegankelijkheid voor erfgoedgemeenschappen.** Erfgoedgemeenschappen rond tradities en rituelen, zoals processies, vonden moeilijk aansluiting bij het één-op-één model van meester en leerling.

Inzichten uit de evaluatie

Uit de gesprekken en analyse kwamen waardevolle inzichten naar voren over de toekomst van vakmanschap en de manier waarop dit het best ondersteund kan worden.

- **Vakmanschap is breed en dynamisch.** De trajecten omvatten een breed scala aan disciplines, van ambachten tot podiumkunsten en natuurbeheer. De overdracht van vakmanschap was niet altijd één-op-één, maar vond vaak plaats in bredere netwerken.
- **Innovatie en ondernemerschap zijn cruciaal.** Veel trajecten combineerden traditionele technieken met hedendaagse toepassingen, zoals nieuwe verdienmodellen en digitale documentatie. Vakmanschap wordt niet alleen bewaard, maar ook aangepast aan een veranderende samenleving.
- **Er is nood aan een structurele regeling.** Meesters en leerlingen gaven aan dat een duurzame regeling nodig is, inclusief sterkere en langdurige begeleiding door professionele erfgoedorganisaties.
- **Samenwerking met andere sectoren is noodzakelijk.** Er is samenwerking nodig met andere beleidsdomeinen als onderwijs, economie, innovatie en ondernemen en onroerend erfgoed, maar deze verbindingen werden nog onvoldoende benut.
- **De instroom van nieuwe vakmensen moet versterkt worden.** Om de toekomst van vakmanschap te garanderen, is het nodig om jongeren meer te enthousiasmeren en vakmanschap zichtbaarder te maken in het onderwijs en de samenleving.

Uitgangspunten aanbevelingen

Aan de aanbevelingen liggen vier belangrijke uitgangspunten ten grondslag. Dit zijn:

- **Vakmanschap en vakmensen centraal.** Het belangrijkste uitgangspunt is dat vakmensen en hun vakmanschap centraal staan en dat vakmanschap immaterieel erfgoed is.
- **Behoud de sterke elementen van de regeling.** De twee belangrijkste waren de brede definitie van het vakmanschap en de flexibiliteit in de invulling van het traject.
- **Afstemming.** Vakmanschap is breed en raakt aan verschillende beleidsdomeinen. Om vakmanschap als immaterieel erfgoed effectief te ondersteunen en duurzaam door te geven, is afstemming nodig met andere domeinen die beleid ontwikkelen rond vakmanschap.
- **Prioritering aanbevelingen.** Nu de tijdelijke regeling voor meester-leerlingtrajecten on hold is gezet in afwachting van een duurzame oplossing, is de eerste prioriteit het ontwikkelen van een nieuw ondersteuningsbeleid. Aanbevelingen over samenwerking met andere beleidsdomeinen hebben betrekking op langetermijneffecten, maar kunnen op korte termijn al worden opgezet, afhankelijk van de accenten in de nieuwe regeling.

Aanbevelingen voor de toekomst

De aanbevelingen betreffen enerzijds maatregelen die het Departement CJM zelf kan implementeren en anderzijds acties die gericht zijn op het stimuleren en faciliteren van andere actoren die betrokken zijn bij de overdracht van vakmanschap. Door deze aanbevelingen gezamenlijk te realiseren, wordt

////////////////////////////////////

vakmanschap niet alleen geborgd en gewaardeerd, maar krijgt het ook de ruimte om zich verder te ontwikkelen binnen een dynamische en toekomstgerichte erfgoedpraktijk.

- Inbedding van vakmanschap in het bredere immaterieelerfgoedbeleid.
 - **Continueer** de brede definitie van vakmanschap bij de ontwikkeling van leertrajecten.
 - **Integreer** de ondersteuning van vakmanschap in het cultureel-erfgoedbeleid.
 - **Vergroot** de zichtbaarheid van vakmanschap door alle leertrajecten en ondersteunende tools te vermelden op het platform immaterieelerfgoed.be.
 - **Continueer** de structurele borging van de kennis over alle aspecten van vakmanschap die binnen leertrajecten wordt ontwikkeld.
- Aanbevelingen met betrekking tot de leertrajecten zelf.
 - **Bied** vakmensen de ruimte om diverse rollen te vervullen binnen de leertrajecten.
 - **Borg** de kwaliteit van de leertrajecten door vakmensen voldoende tijd te geven om zich te ontwikkelen en hun expertise te delen.
 - **Vergroot** de toegankelijkheid van de regeling voor vakmensen door te onderzoeken hoe de instapdrempel voor het aanvragen van ondersteuning verlaagd kan worden.
 - **Stimuleer** de borging van vakmanschap door te voorzien in gestructureerde begeleiding en opvolging.
 - **Bevorder** de borging van vakmanschap door naast de overdracht in leertrajecten ook ruimte te creëren voor andere vormen van borging, afgestemd op de specifieke noden en mogelijkheden van vakmensen.
 - **Vergroot** de zichtbaarheid van vakmanschap door het een prominente plaats te geven op evenementen rond cultureel erfgoed.
 - **Ondersteun** de zakelijke ontwikkeling van vakmanschap door vakmensen te begeleiden bij het duurzaam uitbouwen of voortzetten van hun atelier of onderneming.
 - **Bied** op voorhand duidelijkheid over de juridische en fiscale implicaties van deelname aan leertrajecten.
 - **Verbind** vakmensen met erfgoednetwerken door gericht netwerken te vormen waarin zij, binnen vergelijkbare trajecten, kennis en ervaringen kunnen uitwisselen over de erfgoedaspecten van hun vakmanschap
- Aanbevelingen met betrekking tot erfgoedorganisaties die vakmensen ondersteunen.
 - **Stimuleer** de samenwerking en afstemming tussen erfgoedorganisaties die vakmensen ondersteunen, en zet in op een gezamenlijke en gecoördineerde aanpak.
 - **Versterk** de communicatie over de beoordeling van dossiers door vanuit het Departement CJM heldere en gestructureerde terugkoppeling te geven.
- Aanbevelingen met betrekking tot collectiebeherende organisaties.
 - **Stimuleer** collectiebeherende organisaties om de kennisborging van vakmanschap structureel in hun werking te verankeren.
- Aanbevelingen met betrekking tot onderwijs en vorming.
 - **Promoot** vakmanschap actief onder jonge mensen en vergroot de zichtbaarheid ervan, zodat zij vaker kiezen voor een vakopleiding.
 - **Verbind** vakmanschap met het beleidsdomein onderwijs door duidelijk te positioneren hoe de ondersteuning van vakmanschap als immaterieel erfgoed zich verhoudt tot het bestaande onderwijsaanbod.
- Aanbevelingen met betrekking tot onroerend erfgoed.

////////////////////////////////////

- **Bevorder** vakmanschap door nauwere samenwerking en afstemming tussen de beleidsdomeinen cultureel erfgoed en onroerend erfgoed.
- **Verbind** de beleidsdomeinen onroerend en immaterieel erfgoed door initiatieven op elkaar af te stemmen die het doorgeven van vakmanschap bevorderen.
- **Veranker** vakmanschap in gezamenlijk beleid door een structurele samenwerking tussen de beleidsdomeinen onroerend en immaterieel erfgoed.
- **Aanbevelingen met betrekking tot innoveren en ondernemen.**
 - **Stimuleer** cocreatie en ondernemerschap door innovatieve samenwerkingen binnen de leertrajecten vakmanschap actief te bevorderen.
 - **Verbind** vakmanschap met het ondersteuningsaanbod van VLAIO door te onderzoeken hoe bestaande instrumenten beter toegankelijk kunnen worden gemaakt voor vakmensen.
 - **Veranker** de ondersteuning van individuele vakmensen en kleine bedrijven binnen de instrumenten van VLAIO.
- **Aanbeveling met betrekking tot het statuut van vakmensen.**
 - **Erken** vakmensen als beroepsgroep om de positie van vakmanschap structureel te versterken.

Conclusie

De evaluatie toont aan dat de beurzen vakmanschap een belangrijke rol hebben gespeeld in het doorgeven en borgen van vakkennis en vaardigheden. Tegelijkertijd is er ruimte voor verbetering, vooral op het gebied van ondersteuning en netwerking, juridische duidelijkheid en samenwerking met andere beleidsdomeinen. Een toekomstbestendige regeling moet niet alleen focussen op het borgen van vakmanschap, maar ook op ondernemerschap en toegankelijkheid voor diverse vormen van overdracht. Door vakmanschap beter te integreren in het onderwijs, de economie en de samenleving, kan het zich blijven ontwikkelen voor toekomstige generaties.

Vakmanschap als immaterieel erfgoed gedijt het beste in een samenleving die het waardeert, ondersteunt en erkent. Daarom is een brede, duurzame aanpak nodig waarin vakmensen de middelen en erkenning krijgen om hun vak verder te ontwikkelen, over te dragen en te presenteren.

////////////////////////////////////